

VAN DEN VOS VAN FC BERGMAN

FC Bergman is een nog relatief jong theatercollectief, gevormd door Stef Aerts, Joé Agemans, Bart Hollanders, Matteo Simoni, Thomas Verstraeten en Marie Vinck. In 2009 won de groep op het zomerfestival ‘Theater aan Zee’ de *Jong Theater Prijs* met een bewerking van *De Thuiskomst* van Harold Pinter. In 2010 werd FC Bergman voor het Nederlandse Theaterfestival (Amsterdam) geselecteerd met de productie *Wandelen op de Champs-Elysées met een schildpad om de wereld beter te kunnen bekijken, maar het is moeilijk thee drinken op een ijsschots als iedereen dronken is*. Sinds de zomer van 2013 maakt het deel uit van de ploeg van vaste theatermakers van het Toneelhuis te Antwerpen. Een sterkere ‘beloftevolle start’ is moeilijk te bedenken.

Op enkele jaren tijd heeft dit theatercollectief een heel aparte stijl ontwikkeld, die we kunnen omschrijven als: sterk beeldend theater, een beetje chaotisch en wat cynisch, soms agressief en dan weer poëtisch, met de focus op een wat hulpeloze en onvolmaakte mens. Een omschrijving die ook toepasselijk zou kunnen zijn voor het dierenepos *Van den Vos Reynaerde*, één van de hoogtepunten van onze Middelnederlandse literatuur. Het is een satire op de laatmiddeleeuwse samenleving, waarin de auteur niet alleen verschillende standen (geestelijkheid, adel, boeren), maar ook de zogenaamde ‘hoofse cultuur’ en de eigentijdse literatuur zelf (zoals het ridderepos) op de korrel neemt.

De grote ‘held’ van dit Middelnederlandse epos is uiteraard de vos Reynaert zelf die op de hofdag van de koning Nobel (leeuw) door Canticleer (de haan, vader van meerdere chickens – nog altijd een scheldwoord voor meisjes van ‘lichte zeden’ – die een soort mec zou kunnen zijn) beschuldigd wordt van moord op verscheidene leden van zijn nakomelingen. De afwezige Reynaert wordt door Nobel gedagvaard, maar de missies van zijn vazallen: de sullige Bruun (de beer), de kruiperige Tibeert (de kat) en de schijnheilige Grimbeert (de das) zijn niet echt een succes. Overigens is de hele hofhouding een zootje ongeregeld. De koningin is absoluut geen ‘hoofse dame’ maar een hebzuchtig en corrupt wijf. Ook de andere vrouwelijke personages zijn alles behalve een toonbeeld van deugdzaamheid. En is Reynaert echt die sympathieke deugniet, een soort voorvader van Zorro? Wel nee: hij is niet alleen een mooi prater, sjoemelaar en bedrieger maar ook een gewetenloze moordenaar. Die er handig in slaagt om zijn veroordeling door Nobel te laten vernietigen, door hem een fabuleuze verborgen schat voor te spiegelen. En die er, na een laatste moord op Cuwaert (de haas), vermomd als brave pelgrim tussenuit knijpt. Merkwaardig is

wel dat er geen enkel personage in dit epos als 'goed' kan bestempeld worden. Het hele hof is corrupt, en Reynaert is wel de super gangster. Bovendien is er in dit epos ook geen goede rol voor 'het volk' (de boeren) weggelegd, zodat ook bijvoorbeeld een Bertolt Brecht niet met het verhaal kon gaan lopen.

Voor zijn hedendaagse versie heeft FC Bergman de Bourla-schouwburg grondig overhoop gezet. De toneelopening is afgesloten door een groot half transparant raam, dat ook als filmscherm kan dienen. In de benedenzaal (parterre) zijn alle zetels weggehaald, om plaats te maken voor een groot zwembad, als verwijzing naar de leefwereld van de rijke of heersende klasse waarin het verhaal zich afspeelt. De centrale figuur is niet Nobel maar wel Ysegrim (Dirk Roofthoof), die als een soort super-politichef de opdracht geeft om 'De Vos' op te sporen. Maar al wie hij daartoe uitzendt wordt gruwelijk toetgetakeld, en de beelden daarvan worden op het scherm geprojecteerd met prachtige filmfragmenten waarin de zee rusteloos blijft inbeuken op verweerde rotsen van Isle of Skye (Schotland).¹ Bloedstollend is de filmscène waarin getoond wordt hoe de vrouw van Ysegrim (Marie Vinck) eerst wordt gekust, en daarna het gezicht wordt weggevreten door de Vos. Om Hannibal Lecter jaloers te maken. Het spel van de acteurs in de benedenzaal wordt constant gevolgd door een cameraman (Thomas Verstraeten). De toeschouwer heeft daarbij de keuze om in het totaalbeeld van het decor zijn eigen focus te bepalen, of zijn ogen te richten naar het scherm waar in close up de keuze van de camera te zien is. Met alle respect voor de 'jongeren' die blijk geven van talent (Stef Aerts, Joé Agemans, Gregory Frateur, Bart Hollanders, Wim Verachtert, Marie Vinck) maar het zijn vooral de 'oudere' acteurs die het spel naar een hoger niveau tillen. Viviane De Muynck imponeert als afgeleefde en kettingrokende (koningin) Gentel. En wanneer Ysegrim een jong meisje verleidt (althans in mijn ogen, andere toeschouwers zagen het net andersom) doet Dirk Roofthoof je de adem inhouden en komen je nekharen omhoog.

Deze voorstelling imponeert voornamelijk door de ronduit schitterende vormgeving: een luxueus zwembad waarin regelmatig een lijk drijft, een groot scherm met adembenemende filmbeelden, en een immens podium met een groen en griezelig sprookjesbos. Het orkest *Kaleidoskop* uit Berlijn speelt daarbij een passende ondersteunende muziek van en met Liesa Van der Aa. Naar het einde toe verglijdt de voorstelling naar een soort anti-climax, met een mooi lied van de Vos, die zich nadien voor de kop schiet. Onmiddellijk na het enthousiaste applaus van het publiek dacht ik aan de superlatieven zoals 'overweldigend mooi, indrukwekkend, adembenemend' en nog wat ander fraais voor dit gigantische en fascinerende opzet. Gevolgd door een 'Maar' (met een hoofdletter): wat een prachtmateriaal heeft FC Bergman hier laten liggen. Materiaal voor een grondige analyse en staalharde

kritiek op onze huidige samenleving die zoveel gelijkenissen vertoont met deze van de corrupte dierenwereld in *Van den Vos Reynaerde*. Wat 'meer inhoud, minder vertoon' zou het jonge collectief geen kwaad doen. Van de tekst die Josse De Pauw op het thema schreef, werd overigens maar een bescheiden gebruik gemaakt.

Na een aantal discussies met vrienden en collega's en enkele nachten slapen werd de hoofdletter van deze 'Maar' echter kleiner en kleiner. Ten eerste heeft elke nieuwe generatie van theatermakers een eigen vorm voor het geven van maatschappijkritiek. In de jaren zestig en zeventig gebeurde dat door (over-)duidelijke stellingnames tegenover actuele problemen. Bijvoorbeeld de controversiële regie van Walter Tillemans van *Man is Man*² (Bertolt Brecht) die op 1 maart 1968 in de Koninklijke Nederlandse Schouwburg te Antwerpen de Amerikaanse agressie tegen Vietnam aan de kaak stelde, een paar maanden vóór een mondiale actie losbarstte in de studentenwereld tegen deze Vietnamoorlog (en tegen de autoritaire machtsstructuren van de maatschappij). Of de oproepen voor een klassenstrijd in de producties van Het Trojaanse Paard begin van de jaren zeventig van vorige eeuw. In deze theaterversie van *Van de Vos* is er wel degelijk een aanklacht tegen misdaad, corruptie, en machtsmisbruik ingebouwd. Niet echt weggemoffeld, maar toch een beetje verscholen. Zoals begin de jaren tachtig ook Ivo Van Hove samen met zijn scenograaf Jan Versweyveld deed, bij het sterk beeldend theater van hun beginperiode. Het beeld leek toen ook heel wat meer aandacht te krijgen dan de inhoud. De carrière van Van Hove en Versweyveld heeft verder helemaal niet geleden aan een gebrek aan inhoud, integendeel, en ook de speciale aandacht voor de vormgeving is gebleven. Overigens hebben de discussies met collega's en vrienden uitgewezen dat zowat iedereen een uiteenlopende eigen interpretatie heeft over wat FC Bergman nu eigenlijk met *Van den Vos*³ bedoelt. En dat is de uiteindelijke kracht van de voorstelling: ze presenteert de toeschouwers niet alleen maar mooie beelden, ze zet hen ook aan tot denken. En discussiëren.

Een sluwe zet dus, van die vossen van FC Bergman.

Toon BROUWERS

- 1 Een mooi boek met prachtige foto's, opgenomen door Maarten Vanden Abeele op *Isle of Skye* (Schotland) en in het Bourla-theater, werd door het Toneelhuis in januari 2014 uitgegeven. 'Van den Vos, een fotoboek' heeft een beperkte oplage (een 'collectors' item') en is verkrijgbaar aan het besprekbureau van het Toneelhuis, en in de 'betere boekhandel'.
- 2 Cf. Brouwers, T.: 'Een controversiële Man is Man in de Antwerpse KNS' in: R.L. Erenstein (red.): *Een theatergeschiedenis der Nederlanden*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1996 (p. 744-751).
- 3 Voorstelling gezien op vrijdag 20.12.2014. De première vond plaats op 05.12.2014 in het Toneelhuis, Antwerpen. Deze productie van Toneelhuis, Muziektheater Transparant en Solistenensemble Kaleidoskop, werd gerealiseerd in samenwerking met Stadsschouwburg Amsterdam (NL), Kaaithater (BE), Le Phénix - Scène nationale de Valenciennes (FR), Wiener Festwochen (AT), Operadagen Rotterdam (NL), Stichting Theaterfestival Boulevard (NL) en Berliner Festspiele / Foreign Affairs (DE).